

ТЕАТРАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ
під редакцією А. Чорпіти
V ВИПУСК.

М. МИРОСЛАВИЧ.

К Р У Т И

ІСТОРИЧНА ДРАМА НА 3 ДІЇ

і

ЖИВИЙ ПОМЯНИК

апотеоза Крутянського Чину.

ЛЬВІВ

1938.

ВИДАВНИЦТВО „УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА”.

ВИДАННЯ В-ВА „УКРАЇНЬСЬКА КУЛЬТУРА“.

ОБРАЗИ:

	зл.
А. Чорпіта: Альбом „Українська культура в образах“	8.50
А. Павлось: Бій під Крутами 50×62	5.50
Л. Перфецький: Крути 50×60	4.—
Турбацький: Хмельницький під Львовом 48×54	2.80
Т. Шевченко на засланні 35×42	0.85
А. Чорпіта: Тарас Бульба 35×40	1.20

ПОРТРЕТИ НА КАРТОНІ:

Гетьман Б. Хмельницький 31×43	0.85
Гетьман І. Мазепа 31×43	0.85
Князь Володимир Великий 31×43	0.85
Т. Шевченко 31×43	0.85
Т. Шевченко в молодості 31×43	0.85
І. Франко 31×43	0.85
М. Шашкевич 31×43	0.85
М. Шашкевич 58×46	2.20
Микола Левитський батько української кооперації 70×50	3.20
С. Петлюра 37×30	1.20
Омельянович-Павленко 37×30	1.20
Д. Вітовський 37×30	1.20

ПОРТРЕТИ НАКЛЕЮВАНІ:

Т. Шевченко 35×28	0.50
І. Франко 35×28	0.50
Ю. Федькович 35×28	0.50
М. Грушевський 42×35	0.85
Кн. Ярослав Осмомисл 31×43	0.85
Кн. Ярослав Мудрий 31×43	0.85
Кн. Святослав Завойовник-Хоробрий 31×43	0.85

ХАТНІ, ГУЦУЛЬСЬКІ ПРИКРАСИ:

Широкі (2 взори) по	0.18
Вузькі (3 взори) по	0.07

Замовляти:

В-ВО „УКРАЇНЬСЬКА КУЛЬТУРА“ ЛЬВІВ, ДОМІНІКАНЬСЬКА 11, П. П.
Конто П. К. О. 505.507, конто розрахункового пер. 166., ч. тел. 111-81.

06
10

ТЕАТРАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ
під редакцією А. Чорпіти
V ВИПУСК.

М. МИРОСЛАВИЧ.

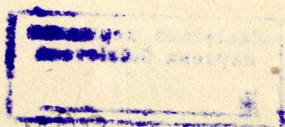
К Р У Т И

ІСТОРИЧНА ДРАМА НА 3 ДІ

i

ЖИВИЙ ПОМЯНИК

апотеоза Крутянського Чину.

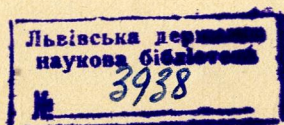

ЛЬВІВ

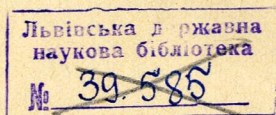
1938.

ВИДАВНИЦТВО „УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА”.

W5(2-Yu/5-662)

580.

ОСОБИ:

ПАНІ ЛУКАСЕВИЧЕВА

ЛЕВКО, літ 16 }
ХРИСТЯ, літ 18 } її діти

ПАВЛО КОЛЬЧЕНКО, літ 20 студент-четар

ІГОР САВИЧ, літ 17 }
ВЛОДКО ШУЛЬГІН, літ 18 } гімназійні учні

СОТНИК ОМЕЛЬЧЕНКО

ЩЕНКОВ }
СУКІН } салдати

ГРИЦЬ ПАРАСІН — полонений гуцул

ПОРУЧНИК МИХАЙЛИК — розвідчик

БОЛЬШЕВИЦЬКИЙ СТАРШИНА

В гурті юнаки, стрільці, матроси.

Річ діється в січні 1918 року.

I-ша дія в кімнаті п. Лукасевичів.

II-га дія на київському дворі.

III-тя дія на полі бою під Крутами.

ПЕРША ДІЯ.

Сцена: кімната в домі п. Лукасевичів. На середині стіл з порозкиданими книжками й зшитками, крісла, канапка. На стінах: тризуб, образи, дзеркало з туалетною, портрети (Шевченка й Франка), гітара. В куті вішак на одержу.

I. ЯВА.

ХРИСТЯ (сидить на канапі і читає листа): „... мої думки все біля Вас, а воно так люблю й розкішно про Вас думати. Я дожидаю тільки хвилини та шукаю нагоди, щоб з Вами бачитися. Сьогодні вечером є сходи́ни й я прийду в 6-тій з товаришами кликати на них Левка...”

Отже ж в шостій. Вже й недовго, а я мушу писати цю нещасну задачу з математики (*сідає при столі, ховає листа за окладинку книжки й рецитує*): $\sin \alpha + \cos \alpha$ — плюс... плюс... — ах! Це хіба знов не буде добре... $\sin^2 \alpha + 2 \sin \alpha$... Чи я дам врешті раду цій нещасній задачі? Здається, треба буде наперед витягнути другий корінь. Може зараз піде. (*хвилину робить мовчки*): Ні, таки знов не виходить!

II. ЯВА.

Входить п. Лукасевичева.

П. ЛУКАСЕВИЧЕВА (*стає з робіткою в руках*): Не злостися, Христю. Роби спокійно задачу!

ХРИСТЯ: Та коли ж мені ні разу не виходить, як треба. Вже третій раз роблю від початку... Хіба не буду кінчати, а пожду аж прийде пан Омельченко.

ЛУКАСЕВИЧЕВА: Коли ж він сьогодні прийде?

ХРИСТЯ: Обіцяв прийти в пятій; він все дуже точний.

ЛУКАСЕВИЧЕВА: Ти ніколи не щадиш похвал для свого вчителя. Чи відчуваєш справді полекшу в праці?

ХРИСТЯ: О, так! Я мушу кілька разів робити задачу, а й то не все добре зроблю, а він лише погляне, дещо подумає й відразу відгадує вислід. А як гарно викладає все те, чого не розумію!

ЛУКАСЕВИЧЕВА (*сідає з робіткою при столі*): А може б краще Кольченко?...

ХРИСТЯ (*ображено*): Ех, мамусю ви все своє. А я таки покажу, що зроблю задачу, заки прийде пан Омельченко. (*Заглиблюється в праці. Чути стукіт до дверей, Христя підбігає відчиняти*).

III. ЯВА.

Входить Левко.

ЛЕВКО (*входить*): Добрий день, мамусю! Я дуже голодний!

ЛУКАСЕВИЧЕВА: А ти де був досі?

ЛЕВКО: Хіба мамуся не знають, що сьогодні було засідання Центральної Ради?

ХРИСТЯ: От тобі і політик! Ти хіба не був на засіданню?...

ЛЕВКО: На засіданню не був, але ми всі дожидали, який буде вислід засідання.

ЛУКАСЕВИЧЕВА: Ну й що ж? Довідався?

ЛЕВКО (підбігає до матері, обіймає її й притулившись до її голови): Мамусю! Ти навіть не сподієшся! (з патосом): Памятай, мамусю, що сьогоднішній день — це великий день в нашій історії, це момент, яких в ній не багато. Сьогодні відбулося це, чого прагнув наш Тарас, чого даром ждав Франко... (цитуює одушевлено):

„Та прийде час і ти вогнистим видом
Засяєш у народів вольних колі!“

ЛУКАСЕВИЧЕВА (перериває йому): Та що ж врешті сталося? Левку! Спам'ятайся!

ЛЕВКО (захоплено): Мамцю! Україна самостійна! Сьогодні проголосила Центральна Рада Україну самостійною державою! Як це солодко почути, що мрія, яка здавалось би ніколи не буде сповнена — здійснилась. Тепер не буде в нас панування чужинця! Буде свій уряд, своє військо...

ХРИСТЯ: А хіба в нас є своє військо?...

ЛЕВКО (заклопотано): Військо — кажеш? Коли правду сказати, то в нас нема свого війська. Але це не важне! (Самопевно): Коли зараз в нас нема війська, то воно буде! Мусить бути! Хіба мало юнаків в Україні?

ХРИСТЯ: І ти також пішов би до війська?

ЛЕВКО: Розуміється! Хіба думаєш, що сидів би як ти біля цих „сінусів” й „косінусів” Тепер не час на це!

ЛУКАСЕВИЧЕВА (картаючи): А ти відколи зробився такий войовничий? Зваж, що Христя не хлопець, себе також дещо здержуй. Часи непевні. Війна вже четвертий рік бере свої жертви... (стукіт до дверей).

IV. ЯВА.

Входить Омельченко.

ОМЕЛЬЧЕНКО (входить): Добрий день. (Витається з усіма): Зшитки лежать, а Христі не бачу біля них.

ХРИСТЯ (збентежено): Пане сотнику, я не можу зробити цієї другої задачі, що ви її вчора подиктували. Вже третій раз почала робити й ніяк мені не виходить... Тому...

ЛЕВКО (сміється): Тому на вас вся моя надія...

ХРИСТЯ: Прошу тебе, Левку, не втручайся до не своїх річей. Чи ти вмієш вже розв'язати рівняння першого ступіня? Признайся!

ЛЕВКО: Це моя національна питоменність. Правда пане сотнику?

ОМЕЛЬЧЕНКО: Українцям дійсно тяжко взятися до стислих наук...

ЛЕВКО: Родяться тільки поети, мрійники, деколи гультаї, а деколи мають замилювання до „стислих” — робіток (показує на робітку п. Лукасевичевої. Всі сміються).

ЛУКАСЕВИЧЕВА: Розвоювались, тай смієтесь зо старої. Та сідайте, пане Омельченко. (Подає крісло): Я так заслухалася у вашу розмову, що й попросити забула.

ОМЕЛЬЧЕНКО: А ми знов перервали вам працю.

ЛУКАСЕВИЧЕВА: Не журіться... Скажіть краще, що в світі чувати. Як зачуваю, ви багато займаєтесь працею серед молоді...

ОМЕЛЬЧЕНКО: Це правда, тільки праця моя не вистарчаюча, коли візьмемо під увагу завдання, яке прийдеться нам сповнити.

ЛУКАСЕВИЧЕВА: О! Ви говорите вже про завдання?. Я думаю, що організування цих хлопців не належить трактувати серйозно. Це ж ще діти...

ОМЕЛЬЧЕНКО: Слушно. Лиш уряд Центральної Ради зовсім не займається організуванням нашої збройної сили. В Києві стоїть біля двадцяти тисяч війська, зараженого комуністичною агітацією. Магазини повні зброї та військового приладдя та його не хочуть видати до вправ нашим юнакам. Вони вправляють поржавілими кісами.

ЛЕВКО: А вони так відбивають, що здається рамя від них відлітає.

ЛУКАСЕВИЧЕВА: Ходи, бідачисько, ти певно голодний. Я не буду вам перешкаджати, пане сотнику, маю деяку роботу в кухні. (Виходить).

V. ЯВА.

(Омельченко, Христя, Левко).

ОМЕЛЬЧЕНКО: Шкєда часу, панно Христю; будемо робити задачу. (Підсуває зшиток).

ХРИСТЯ: Так відразу?

ОМЕЛЬЧЕНКО: Так, шкода кожної хвилини (глядить на годинник): Вже п'ятнадцять хвилин по п'ятій. Котрої задачі ви не могли зробити?

ХРИСТЯ (показує): Цієї. (Пише і голосно говорить): синус альфа плюс косінус альфа... ні! два синус альфа, косінус бета плюс синус альфа плюс косінус бета (пише хвилину мовчки): Це все належить поділити через два та витягнути другий корінь. Опісля додати...

ОМЕЛЬЧЕНКО: Ні, наперед додати, а опісля витягнути другий корінь.

ХРИСТЯ: А—а—а, тому мені не виходило (робить тихо задачу. Омельченко наглядає її в праці. Левко сидить на каналі, читає часопис): Зараз хіба треба витягнути другий корінь. Вже є! Як гарно все вийшло!

ОМЕЛЬЧЕНКО: Зараз візьмемо дальші задачі.

ХРИСТЯ: Ні, не треба. Вони легші, я сама їх зроблю. Впрочім завтра й так нема науки, бо є імянини директора гімназії. Ми зложимо йому побажання й підемо додому.

ЛЕВКО (насмішливо): О, коби лиш щодня такі імянини! (По хвилині): Ну, але я вже зголоднів. Прошу вибачати, що лишаю вас самих. (Виходить).

VI ЯВА.

ХРИСТЯ: Пане сотнику, ви щось сьогодні без гумору. Звичайно любите й дотепом сипнути...

ОМЕЛЬЧЕНКО: Вам здається...

ХРИСТЯ: Ні, я певно не помиляюся. Може я вас обидила?... Скажіть! Ви повинні сьогодні тішитися. Левко має такий добрий гумор. Він тішиться, що Україна вже самостійна.

ОМЕЛЬЧЕНКО: Знаю про це й радію цілою душею, лиш... Христіно — чи можна тішитися багатством, коли з-заду вбивають ніж в плечі?...

ХРИСТЯ: Як це?

ОМЕЛЬЧЕНКО: Україну проголосили самостійною, а з півночі йде наїздник, щоб їй відібрати цей скарб (бере часолис з канапи й подає Христі): Читайте!

ХРИСТЯ (читає): „Із фронту надходять чимраз частіше вістки про невдачі наших гайдамацьких частин на північному, большевицькому фронті. Большевицькі війська посуваються швидко вперед. Якщо не стрінуть у своєму поході належного спротиву то, за тиждень можна сподіватися їх під Київом...”

ОМЕЛЬЧЕНКО (поважно): І що ж ви на те?

ХРИСТЯ (заклопотано): І хто буде боронити Україну?

ОМЕЛЬЧЕНКО: На поміч Україні стануть її сини та... — (задумано): чи багато їх буде — не знати.

ХРИСТЯ: Тому ви зажурились. Чи не краще збирати юнаків на поміч Україні? От Левко не журиться, в нього такий бадьорий настрій.

ОМЕЛЬЧЕНКО: Левко добрий юнак. Та він ще молодий і відвічає лише за себе. Коли б усі такі були, як він, і я був би веселий.

ХРИСТЯ: І Левко піде на війну?... Мамуся його не пустить, бо один брат вже загинув на війні, а Левко ще дуже молодий. Татусь сердяться на війну, кажуть, що треба піддатися большевикам, щоб вже більше війни не було, а мамуся — часто на самоті плачуть...

ОМЕЛЬЧЕНКО: Багато українських матерей плаче...

ХРИСТЯ: І ви підете на війну, пане сотнику?

ОМЕЛЬЧЕНКО: Піду!

ХРИСТЯ: І Павло?...

ОМЕЛЬЧЕНКО: Який Павло?

ХРИСТЯ (збентежено): Кольченко... Товариш Левка.

ОМЕЛЬЧЕНКО (твердо): В кого бється українське серце, піде до боротьби за святу справу.

ХРИСТЯ (до себе): Так, — він певно піде... Він любить Україну. Казав, що готовий навіть вмерти, коли б цього треба було. (Задумується. По хвилині): Яка година, пане сотнику?

ОМЕЛЬЧЕНКО (глядить на годинник): Доходить щоста. Пращаю вас, Христю. Завтра буду в пятій, як звичайно

Прошу повторити щераз взори, які ми вчора виводили. До побачення! (Виходить).

VII. ЯВА.

ХРИСТЯ (сама): Павло писав, що прийде в шостій. Ось-ось надійде. (Підходить до дзеркала та чепуриться. Порядкує книжки на столі, здимає зо стіни гітару, сідає та вдаряє невдачно кілька акордів. Дзвінок. Підбігає відчиняти двері).

VIII. ЯВА.

Входять Павло, Влодко й Ігор.

ІГОР: Добрий вечір, Христю, що доброго чувати?

ХРИСТЯ (весело): Добрий вечір. Ви знов по своєму, хоч найкраще знаєте, що доброго чувати. Але прошу, сидайте. (Вказує крісла).

ІГОР: Як вже так дуже просите, можемо сісти, тільки скажіть — чи Левко вдома?

ХРИСТЯ: Так, він є вдома (підходить до дверей, відчиняє їх — кличе): Левку, ходи, до тебе гості!

ЛЕВКО (з кухні): Вже йду, нехай тільки зїм.

ІГОР: Тепер вже чуємо, що є. Можемо сидати. (Сідають): А заки Левко прийде можеш щось заграти, Павле.

ХРИСТЯ: Так! Так! „Човника” заграйте.

(Всі сміються. Левко стоїть у дверях).

ЛЕВКО: Ото вибрала. Ха! Ха! Ха! Краще щось маршового, бойового. *(Витається з усіми).*

ПАВЛО (розглядається по всіх з усмішкою): Кого слухати: брата чи сестрички?

ІГОР: Жінкам першенство. Для панни Христі „Човника”. Добре?

ВСІ: Добре! Добре!

ПАВЛО (грає одну стрічку „Човника”, опісля всі співають в супроводі гітари):

Човник хитається серед води,

Плеще об хвилі весло.

В місячнім сяєві мріють сади,

Здалека видно село.

Люба дівчино прийди, прийди } 2 р.
Забудем деннее зло.

(Ігор гарним барітоном):

Човен по воді вихитується,
Козак дівчини випитується:
Чом в тебе, дівчино, уста солоденькі?
Що б ти їх цілував, мій милесенький.

ВСІ: Разом кидаються у хвилі — вир
Лишають човен самий;
Хлопче, ми підемо риbam на жир,
Пропало життя наше.

Люба дівчино невже ж, невже } 2 р.
Гріх ти на себе береш?

ЛЕВКО: Не люблю цього закінчення. Воно таке плаксиве. Чого тут було кидатися в воду й погубити два життя?

ХРИСТЯ: Ти певно цього не зробив би...

ЛЕВКО (обурено): Вбитися потрапить кожний, але більш геройською річчю є жити й змагатися з життям!

ВЛОДКО: Що варте одно людське життя, коли стільки людей гине на війні. Вмирають навіть великі одиниці.

ПАВЛО: В обличчі ідеї всі рівні, й кожен повинен віддати їй все, що має найдорожчого. А зараз — чи не повинні всі стати до боротьби з московською навалою, що наступає з півночі на Київ!

ХРИСТЯ: Справді! Сотник Омельченко казав, що нема кому боронити України...

ПАВЛО (певно): Не бійтеся, буде кому боронити! Наші лави побільшуються з кожним днем! Ніколи не забракне тих, що люблять свою Батьківщину та вірять в її перемогу над ворогом. (Пригадує собі): Вже пізно. На сходинах треба бути обов'язково. Ходи, Левку. (Встає).

ХРИСТЯ: Ви вже хочете йти? Так скоро?...

ПАВЛО: Ми дуже радо осталися б, але на сходинах треба бути. (Легковажно): Це ж звичайна річ.

ЛЕВКО: Можете говорити явно, четарю; Христя певно мамусі не скаже. За кілька днів поїдемо стрічати ворога в полі. (До Павла): Чи я вгадав, пане четарю?

ХРИСТЯ: Ні, вас не вишлють на фронт! Ви ж ледви навчилися кріс у руках держати... Ні! Ні! Це неможливо. Ви не підете! *(Переконуючо)*: Я не хочу, щоб ви йшли!...

ПАВЛО *(збентежений)*: Це конечне! Бо коли ніхто не піде — що тоді? Наїздник залле Україну й знов запанує в нас неволя. Москва господаритиме на Україні немов у себе в хаті. Не вільно нам, молодим, ждати аж хтось піде її захищати. Ми підемо! Може не багато зробимо, але зробимо те, що лише зможемо... Україна цього вимагає!...

ХРИСТЯ *(задумано, півголосом)*: Так... Вимагає...

(Хвилина тиші. Павло грає).

ІГОР: Ще марша на відходньому й будемо прощатись.

ПАВЛО *(грає бадьорого марша, опісля кладе гітару)*: Будьте здоровенькі, Христю. І не сподівайтесь скоро Левка, бо — здається — пізно вернесь. *(Прощаються й виходять)*.

ІХ. ЯВА.

ХРИСТЯ *(хвилину стоїть без руху й дивиться вслід за ними)*: Пішли... Будуть боронити Україну перед наїздником... Такі молоді... Левко щойно шіснадцять років має... І Павло піде... *(з жалем)*: Павле! Я не хочу, щоб ти йшов! Я не хочу! Чуєш?... Я вмолю тебе й ти не підеш. Ти послухаєш моєї просьби *(зупиняє зір на тризубі)*: Україно! Чому забираєш мені дві найдорожчі особи! Ти хочеш, щоб вони пішли в бій, а їм може щось злого притрапитись!... Я цього не хочу! Я не пущу Павла, бо я... я... його люблю... Я мушу ще раз з ним бачитись! А якщо він не послухає? Це ж для України... Він її так любить... *(По хвилині)*: А хіба я не люблю України? Україно я люблю Тебе — так, як Павло Тебе любить. Нехай іде!... Нехай ідуть обидва — Україно! Нехай принесуть Тобі багато, багато слави! *(підходить до стола і сідає схиливши голову на руки)*.

ЗАСЛОНА.

КІНЕЦЬ I-шої ДІЇ.

II. ДІЯ.

Ждальня залізничного двірця. Позаду бар'єра з колюнадою відділює ждальню від перону. Стіни ждальні обвішані афішами й відозвами до боротьби з ворогом. Попри бар'єру з-зовні проходжуються озброєні студенти вичікуючи поїзду. При однім столику сидять два салдати: Щенков (щуплий, низький, говорить через ніс) і Сукін (грубий, кремезний), при другому Гриць Парасин. Всі без зброї. Салдати в одностроях царської армії. Гриць в стрілецькому однострою, в салдатській шинелі, стрілецькій шапці та в личаках.

I. ЯВА.

ЩЕНКОВ: Ну, брат Сукін, випьем ешшо́ па адной. Расе́й, брат Сукін, нету. Но е́та нічаво, іме́ем ревалю́цію. (Витягає з кишені пляшку самогину. Пе́ сам і подає товаришові).

СУКІН: Пролетарская, брат, революція...

ЩЕНКОВ: М-м-да, канечно пролетарская, но главное, брат Сукін, шта е́та на́ша, ру́сская ревалю́ція. Патаму ндра́ву не препятствуй... (Пють нахильцем з пляшки).

СУКІН (до Гриця): Ей, ти там, таваріщ! Не хачешь-лі сigrать в „ачко"? Паді сюди!

ГРИЦЬ (при другому столі): Та який я тобі таваріщ? Перший раз бачить чоловіка, а вже його „товаріщем" називає (надумується й до себе): Та заки приїде наш ешелон, можемо собі загра́ти. (Підходить до їхнього столика).

ЩЕНКОВ (тахлює і роздає карти): Я, зна́цца, дяржу́ банк. Двадцать капеек в банке. На сколько ідьош, Сукін?

СУКІН: На грівеннік, йолкі-палкі!

ЩЕНКОВ (дає йому з черги кілька карт): Дать ешшо?

СУКІН (підлічивши очка): Прої́грал, чьорт яво́ бері!

ЩЕНКОВ (до Грицька): А ти на сколько, землячок?

ГРИЦЬ: Давай на пять (хвилину грають): Фуц! Програв, смерека б його втела...

ЩЕНКОВ: М-м-да, канечна... (про себе): Я наперьо́д аб е́там зна́л, што праї́граеш... М-м-да!

ГРИЦЬ (кладає на стіл монету): Програв, то програв...

ЩЕНКОВ: Пастой, брато́к, віть ти і́грал на банк. Не правда, Сукін?

ГРИЦЬ: Я грав на пять.

СУКІН: Дайош, брат, двадцат, йолкі-палкі! Гаварят тебе, іґрал на банк! Наверна, больше іґрать не станеш!

ГРИЦЬ: Та вже відома річ, що більше грать не буду. Бо твій „товарищ” ошукує мене зовсім, як не товариш...
(Кидає на стіл карти й гроші та встає).

ЩЕНКОВ: Ти не іґраєш? Ішь, какой хахол! Австріец, галічанін! Ти гаварішь мне пра абман? С вами, хахламі нікак к порядку не прідьош!

ГРИЦЬ: Пожди, кацапське насіння. Ми ще стрінемось...
(Виходить).

II. ЯВА.

ЩЕНКОВ! Відішь, таваріщ Сукін? — Явная контр-ревалюція. Я тібе гаварю, с хахлом к порядку не прідьош! Я к нему па-человеческі гаварю: „дай, гаварю, таваріщ, двадцать, гаварю, капеек, а йон мне, знацца, йолкі-палкі пра абман! Сволочь етакая! Галічанін праклятой! Ета брат-таваріщ Сукін українская буржуазія, знацца, протів ревалюції пашла! Еті хахли, панімаєш, Сукін, сепаратізма захателі, н-да. А ми — таваріщ Сукін — дайош ревалюцію! Патаму ндраву не препяствуй. Да здравствует, русская ревалюція! (Пють).

СУКІН: А как же ета Ленін аб атделенії України балтал?

ЩЕНКОВ (довірочно): М-м-да, канечно... Но только, брат, ти думаєш, што таваріщ, Ленін такой дурак, как ти? Думаєш, не знает, што без України ревалюції будет кришка? Нет, йолкі-палкі! Ета, братец мой, таваріщ Ленін так нарочно гаваріт. Штоб етім хахлам безгаловим глоткі пататкнуть.

Какое, йолкі-палкі, атделение!! Віть слишал ти, как наш таваріщ-камандір сказал: сделаем на Україні ревалюцію, самостійніков, знацца, пад стенку, а Центральную, знацца, Радугу пагонім к австріякам!... М-м-да... Тагда, брат Сукін, патешімся с тобой! Нашему ндраву не препяствуй! Хаха-ха!

СУКІН: А вот ешшо, скажі ти мне Щенков, правда-лі, што ми паедем ка сваім, в настаящую, знацца, Рассею? Камандір аб ётом што-та гаваріл.

ЩЕНКОВ: М-м-да... Канечно паедем. Відіш-лі, тава-

ріш Сукін, хахли спочатку нас хателі арештовують ешшо в Києве. Но делегація, знацца, сказала, што салдат хочет дамой — к жене, к ребятам. А еті дуракі паверілі. Вестімо, безмозглие хахлі. Вот завтра і паедем. (Довірочно): Прісаєдінімся к красной армії (пе з пляшки), а тагда праучім хахландію! Отделяться, йолкі-палкі, задумалі! (дає Сукіну).

СУКІН: А знаеш ти, таваріщ Щенков, куди едут еті подлие хахли? Неужелі на фронт?

ЩЕНКОВ: На фронт! — Канешно, што на фронт. Ані, віш, іспужалісь, што красная армія вот-вот пад Кієв падойдъот і хатят, знацца, защіцать. А патаму как армі не імеют, так ані вислалі етіх мальчіков. Далжно бить плакалі, как із дому вихаділі. Ха-ха-ха. Сміються). М-м-да... Канечно... За здравіе красной армії, таваріщ Сукін! (Пють).

СУКІН: Да здравствует красная армія! (Пють).

III. ЯВА.

(Павло, Ігор і Влодко переходять попри бар'єру. Коли салдат говорить останні слова — входять до ждальні. Озброєні в кріси, однострій неодностайний, пів-військовий, пів-студентський, при боці лопатка. Підходять до другого столика).

ВЛОДКО: Ну, — нарешті ми на двірці. Ще кілька хвилин і поїдемо туди, де рветься наша душа. У бій підемо, Павле!

ПАВЛО: Не гарячись! Відразу в бій не підемо, бо не маємо ще належного вишколу. Сотник казав, що в Крутах тільки будемо продовжувати вишкіл.

ВЛОДКО: Коли так, то чому студенти так настирливо домагалися допомогти? Видно, що там добром не пахне...

ІГОР: Зате від пороху певно запчихаєшся... Та краще сідаймо, бо, здається, треба буде ще досить довго ждати на поїзд. (Сідають).

ВЛОДКО (скидає наплечник): Може, щось перекусите, бо мене досить обильно забезпечили на дорогу. (Витягає ласощі з наплечника).

ПАВЛО: Го! Го! Тож ти ніби з празника вертаєш!... Я готов забути, що на фронт їдемо.

(Сідають при столі та частуються ласощами. Салдати перешіптуються між собою, відтак непомітно виходять).

ІГОР: Не бійся, не забудеш, а коли прийшла б тобі — четарю, — охота забути, тоді глянь на штани й шинелю, то певно пригадаєш.

ВЛОДКО: Виряжали сотню в поле, а навіть добрих штанів не дали. (Показує підв'язані мотузком штани).

ІГОР: Не переймайся, на фронті й ці подереш. А може кращих не було...

ПАВЛО: Думаю, що були, лиш не було кому за ними пошукати. Гляньте, як салдати одягнені. (Показує на столик, де сиділи салдати): А де-ж вони?..

ВЛОДКО: Що це за одні?

ПАВЛО: Певно одні з тих, що їх сьогодні так повно в Києві: царська салдатня.

ІГОР: Всі вони як один заражені комунарською заразою. І певно не залишать нагоди зробити якоїсь шкоди нашій державі. Я казав би їх усіх позамикати, щоби не псували повітря в Києві, бо й так треба буде його добре прочистити. (Сміються): Дивно, що до цього часу не зробили ще з ними порядку.

ПАВЛО: Не дорікай, Ігоре. Це покоління вже не буде інакше думати. Але ми, коли проженемо заволоків, покажемо нашим батькам, чого може dokonати правдива любов до Батьківщини. Вони цього не бачуть, а все, що ми робимо, для них недоцільне, недорічне. Інші знову захопились московським дурманом: соціалізмом, — і не дай Боже — можуть віддати Україну на поталу Москалям, як це зробив давніш Богдан. Москва — це ненаситний молюх: все пожирає, що лише стріне на своїй дорозі. Наші батьки цього не бачуть... Вони вірять, що Москва дасть їм спасення.

ВЛОДКО: Знаєш, четарю, — я в політиці мало визнаюся, — але мені здається, що большевики нарочно тягнуть нас до цієї пролетарської революції, щоби на потім зовсім знищити. Бо ж, подумай: — Чи посилали б вони Муравйова з його полчищами воювати Київ, коли б вони мали досбрі заміри супроти України?..

ІГОР: А що їв би голодний кацапчук, як би йому не підсунули українського хліба? Україна — ласий кусок для

них, бо тут хліб, нафта, вугілля, залізо й всяке інше добро. Без нього мусів би кацапчук, стягати ремінець на третю дірку... *(Всі сміються)*.

ПАВЛО: *(розглядається)*: Але де подівся Левко? Я його ще сьогодні не бачив. Побояюся, що його не пустили. Мати прямо дрижить за нього.

ВЛОДКО: Мені також здається, що він вже не прийде. Година пізня, а поїзд може кожної хвилини надїхати.

ІГОР: А, може, його сетричка не пустила? *(Значуче дивиться на Павла)*.

ПАВЛО: Сумніваюся. Вона б цього не зробила. Радше сама поїхала б з нами, щоб боронити...

ІГОР *(перебиває йому)*: України — чи тебе?

ПАВЛО *(зрівноважено)*: України! Скажи, звідкіль в тебе такі підозріння?..

ІГОР: Шкода мені тебе і то з двох причин: вона, — або приправить тобі роги й тоді будеш ними колоти кацапів, або — тоді справа була б дещо поважніша — ти можеш зробити якусь дурницю.

ПАВЛО *(гостро)*: Ігоре!

ІГОР: Можє я помиляюся, але жінкам таки не вірю. Жінка кермується виключно чуттям. Коли тебе опутає, може спричинити зовсім небажані наслідки...

ПАВЛО: Тобто?

ІГОР: Завелике бажання: — жити. А, зрештою, це залежить від мужчини.

ПАВЛО: Чи це все має відноситися до мене?

ІГОР: Не конечно. Я тільки тому, що особисто не маю великого довіря до жінок. Я також колись любився. Свою Іруся я вважав більше янголом, ніж людиною. А цей янгол, як тільки довідався, що я вписався до студентського куреня, зажадав щоб я негайно його покинув, мовляв, він „боїться за моє здоров'я”. Другого дня я стрів мого янгола на проході з російським старшиною. От тобі й янгол!

ВЛОДКО: Здається не четар, а ти будеш колоти кацапчуків рогами, що їх тобі приправила твоя Іруся. *(Сміються)*.

IV. ЯВА.

Вбігає Левко.

ЛЕВКО (вбігає задиханий в студентському однострої): Здорові браття! (Побачив Кольченка, задихано): Пане четарю, — голошу, що я дещо спізнився.

ПАВЛО (сміється): Добре, добре Левку. Ти таки добре спізнився, але...

ІГОР: ...лиш десять годин! (Всі сміються).

ПАВЛО: ...але наш ешелон спізнився ще більше. Присядь до нас та скоштуй ласощів, що їх завдяки Влодкові споживаємо. (Частує Левка).

ЛЕВКО: Широ дякую. (Сідає): Не багато бракувало й я був би взагалі з вами не поїхав.

ІГОР: Ми вже тебе засудили на це.

ЛЕВКО: Я мамусі нічого не говорив про це, що їдемо, бо певно мене не пустила б. А сказав про це лише Христі.

ПАВЛО (перериває): І що ж Христя?

ЛЕВКО: Христя жалувала нас дуже, але мамусі обіцяла нічого не говорити й допомгла мені вирядитись в дорогу.

ПАВЛО (розчаровано): І більш нічого?..

ЛЕВКО: Ага, підождіть... Я так зайнятий собою, що зовсім забув... (Добуває листа з кишені): Це для вас, четарю.

ІГОР і ВЛОДКО (весело): Славно четарю! Славно!

ІГОР: Не забула про тебе дівчина. Видно, не всі такі як моя Ірця. Але таки вважай на себе, четарю! (Сміється).

ПАВЛО: Дякую за остерогу, Ігоре. Вона зайва. (Роздирає коверту): Вибачте. (Відходить на бік і читає): „Від часу, коли я довідалася, що Ви таки їдете, не можу собі найти місця. Якийсь голос безнастанно кричить, що так не повинно бути, що ми не повинні розходитися. Я чогось боюся цієї розлуки, я не хочу... Але коли Україна кличе Вас, ідіть! Ви казали, що Вона потребує захисту ваших рук і грудей. Павле! Чи знаєте Ви, як болючо прашати дві найдорожчі серцю особи: брата й... Вас. Прийміть обіцяну знимку і хай вона пригадує Вам, що Христя жде Вашого повороту. Одначе — не осоромте її ганьбою. Краща смерть, ніж ганьба! Поручаю Вашій опіці Левка. Ви досвідчені вже в бою, а він ще дитвак. Тому бережіть його від небезпеки”.

(Вдивляється в знимку Христі, відтак ховає листа до нагрудної кишені. Підходить до товаришів): Не маєш ні крихітки рації, Ігорє! Затям собі це! Але ж доки будемо ждати на цей ешелон?

ІГОР (весело): Думаю, що на судний день приїде!

ВЛОДКО: Тобі все жарти в голові. Диви, четар щось зажурився.

ПАВЛО: Радше тішитися, чим зажурився. А ти Влодку, накрій свій крам, бо хто знає — чи зараз не поїдемо. (Влодко пакує все до наплечника. В дверях стає Гриць).

V. ЯВА.

Входить Гриць.

ГРИЦЬ (підходить до гурта): Чи тут є пан четар Кольченко?

ПАВЛО: Це я. Чого вам?

ГРИЦЬ (стає на позір): Пане четарю, голошу слухняно, мене приділено до вашої чети!

ПАВЛО: Як називаєтеся?

ГРИЦЬ: Гриць Парасин.

ПАВЛО: Звідки ви?

ГРИЦЬ: Голошу слухняно, я — Гуцул.

ПАВЛО: Як то?

ГРИЦЬ: Голошу слухняно: Я служив при Січових Стрільцях і воював в Карпатах. Клеті кацапи взяли мене до „плєну” і я — смєрека б їх втєла, хочу їм відплатитися.

ПАВЛО: Чим вони вам так надоїли?

ГРИЦЬ: Голошу слухняно, вибили мені два зуби, вкрали штани й черевики. (Показує на вибиті зуби й личаки. Всі сміються. Гриць також).

ПАВЛО: Приймаю Вас. Кріс достанете на місці.

ГРИЦЬ: Голошу слухняно, що не треба. Я маю захованого свого „гвєра”, тільки добуду його зо сховку. (Хвалиться): Але ж стріляє, смєрека б його...

ПАВЛО: Добре, добре. Займете місце разом з четвертою четою. Можете відійти. (Гриць обертається на п'яті й виходить).

VI. ЯВА.

ПАВЛО: Дивний осібняк. Не смійся, Ігоре: такої карности, як в нього — в нас ще ніде не стрінеш.

ІГОР (*випрямившись, насмішливо*): Пане четарю, го-лошу слухняно, смерека б його втела...

ПАВЛО: Не смійся, Ігоре! В нас такої карности скоро не найдеш.

ВЛОДКО: Я чув, що Галичане дуже завзяті...

ЛЕВКО: Це правда...(*призадумується*): Мій брат, що служив у царській армії й побував в Карпатах, нераз писав про їхнє завзяття. Вони й ми — Українці, а брат на брата йшов...

ПАВЛО: І певно прийде час братовбивчої війни, коли соціялістичний дурман загніздиться в українському народі. Знова стане брат на брата в ім'я — якихось вселюдських ідей. (*Гудок поїзду, всі ладяться до виходу*).

ІГОР: Нарешті — поїзд! Я вже хотів би вкінці бачити цих кацапчуків на фронті. (*Звертається до виходу*).

VII. ЯВА.

Входить п. Лукасевичева.

п. ЛУКАС. (*входить й розглядається тривожно. Побачила Левка*): Левку!

ЛЕВКО (*оглядається*): Мамуся!

п. ЛУКАС. (*підбігає до нього. Гостро*): Левку! Вернися! Зараз таки! З мамою! Чуеш? (*Чути стукіт заїзджуючого поїзду*).

ЛЕВКО (*прохаючо*): Мамусю, дозволь мені поїхати з товаришами. Я мушу поїхати! Там нема кому боронити України. Чи ж ти не розумієш цього, мамусю?

п. ЛУКАС.: Але ж ти не обов'язаний їхати. Ти ж маєш ледви 16 років. Обов'язані їхати від 17 років (*бере його руку, з плачем, прохаючо*): Ні, я не пущу тебе, Левку. Вернися додому. Заклинаю тебе на любов твоєї матері, на смерть брата, що згинув на війні. Не смій лишати самої матері. Вернись!

ГОЛОС З ПЕРОНУ: Четами займати місця. Четверта чета, четар Кольченко — два останні вагони!

ПАВЛО (*до Левка*): Роби, друже, як вважаєш; тебе

слово не вяже. (До п. Лукасевичевої): Здорові будьте, пані матко. — (До прочих): До поїзду! Всідати! До поїзду! (Вибігають).

ЛЕВКО (прохаючо): Пустити мене... Ні, мамусю! Ти мушиш мене пустити! Там товариші... Обовязок. (Рішучо): Я мушу бути там, мене кличе Україна! (Виривається з обіймів матері): Прощай мамусю! (Вибігає на перон).

VIII. ЯВА.

п. ЛУКАС. (з болем): Левку! Левку! Благаю тебе, не кидай матері. (Вибігає за ним).

IX. ЯВА.

(Сцена порожня. Чути гамір й перекликування при поїзді. Гудуть гудки).

ГОЛОС ОМЕЛЬЧ.: Всі на місця! Відїжджаємо!

ГОЛОС ГРИЦЬКА: Ой, смерека б їх, а я думав, що вже вкрали кацапчуки могого „гверу”. (Чути гудки).

п. ЛУКАС. (за сценою): Левку! Левку! Пане сотнику, ви забрали мені могого останнього сина!

ПАВЛО: Їдемо хлопці! Слава Україні!

ГОЛОСИ: Слава! Слава!

ГОЛОС ВЛОДКА: Співаймо, хлопці! Може „Човника”, а опісля бойової! Добре?

ГОЛОСИ (жартівливо): Четареві „Човника”!

ГОЛОС ІГОРЯ: Христі „човника”. (Співають):

Місяць надслухує розмову цю

Криється в хмари ген-ген!

Хлопець цілує ще милу свою

(Поїзд рушає).

Про яку мріяв здавен.

(Щораз тихіше):

Люба дівчино, забудь, забудь,

Ми їдем в далеку путь. (2 р.)

XI. ЯВА.

Входить п. Лукасевичева.

п. ЛУКАС.: (входить пригноблена): Поїхали... З піснею поїхали...(Далеко чути гудки): Забрали мені, могого остан-

нього сина. Пане сотнику — чи повернете мені його живого? Верніть мені його!.. Цього останнього!.. Верніть!.. (Глядить в далінь): Один... там... боровся... поховали... Як серце стискалося, коли відїздив. Його лице було повне радості, щастя: „не плач — каже — мамусю! Я вернусь! Усі чейже на війні не вмирають”. Та не вернувсь... Там... в Карпатах... могила... мого сина. І Левко поїхав... „Мене кличе Україна!” Ах! Україно! Яких великих жертв вимагаєш Ти від своїх дітей? Скільки терпіння, зусиль, скільки сліз полилося з матірніх очей... Скільки горя й невиспаних ночей... Та годі... Ти більша мати для Левка. Нехай їде з Богом... Віддаю Тобі, Україно — останнього сина... (Хилить голову на стіл і тихо плаче).

ЗАСЛОНА.

Кінець II-огої дії.

III. ДІЯ.

СЦЕНА: Поле бою під Крутами. З-заду по правій стороні невеличкий стаційний будинок з написом: „Крути”. До стації перетягнені дроти телеф. проводу. Далеко видно село Пліски. На сцені вистелені соломою студентські землянки. На соломі лежить Павло.

I. ЯВА.

ПАВЛО (сам): Б-р-р-р... Але ж тут і зимно. (Підводиться): Це не так, як було в константинівській школі. Так хотілось би розрухати замерзлі кости, а большевики щось ані ду-ду. Заспали — чи що? Приходиться позавидувати Влодкові й Ігореві їхньої виправи. Вони хоч не лежать так бездільно, як я ось тут. (Витягає з кишені листа та читає тихо): Христя жалувала, що треба буде боротися, зносити небезпеки, а тут... лежи чоловіче на соломі й вижидай божого змилювання, якоїсь цікавішої вістки, що б розігріла застиглу кров. Христя... Кохана дівчина... „як болючо прашати дві найдорожчі серцю особи: брата — й Вас...” Болючо, Христю, правда. Але не менш болючо було й міні тебе прощати. Скільки чудових хвилин перебули ми з тобою Христю! Незабутні хвилини... Спомини... (Свище голосно

мельодію „Човника”): Левку! Левку! Гей! Що ж ти там робиш так довго? Я готов думати, що борешся з яким капачуком.

ЛЕВКО (за сценою): Копаю землянку; ще заплитка. Ворожа куля може легко досягнути.

ПАВЛО: Але ж ти втомився, ходи сюди, відпочнеш трішки. (До себе): Вже від обіду працює. Невтомний хлопчисько.

II. ЯВА.

Входять Павло і Левко.

ЛЕВКО (входить): Коли бачу, як прочі копають, стає мені якось соромно, а наставляти голову під московські кулі, не маю охоти.

ПАВЛО: Знаю, запалу тобі не бракує...

ЛЕВКО: Чи ж міг би його хто втратити? І то в хвилині, коли оця орда грозить Україні загладою? Ні, хиба нема нікого, хто б зневірився у власні сили й думав про — втечу. Ми ж не маємо що втрачати! Смерть або — ганьба!

ПАВЛО (глядить йому ввічі): А батьки?

ЛЕВКО (збентежено): Мамуся... Не хотіла мене пустити з вами. Вона мене любить... Коли мій старший брат згинув в Карпатах, вона дуже плакала. Вона й зараз боїться, щоб мені що зле не трапилось. Бідна... благала з сльозами в очах, щоб я вернувся додому. Мені жаль її, але — Україна — це Мати всіх матерей, тому й жертви домагається від них...

ПАВЛО: Вважай на себе, Левку, бо в замішанні легко може щось злеє трапитися. Держися мене, будемо спільними силами боротися з ворогом.

ЛЕВКО: Це й добре, бо ви вже бували на фронті та знаєте воєнне ремесло, а я ще й пороху не нюхав і стріляти не вмію.

ПАВЛО: Нічого, навчишся, а зараз підемо копати землянки. Мені самому знудилося тут бездільно лежати. (Бере рискаль і відходять на місце звідки прийшов Левко).

III. ЯВА.

Входить Гриць.

ГРИЦЬ (входить від сторони стації. Співає тихо, високим голосом):

Чує ми ся, товаришу,
 Чує ми ся, чує,
 Що в зеленій дібровині
 Зазуленька кує.

Чує ми ся, товаришу,
 Чує, причуває,
 Що в зеленій дібровині
 Дівчина співає.

(Гук вистрілу).

Ой, смерека б тебе втела, чортів сину. Беш і беш і людям спокою не даєш. Клятий кацапчук стріляє, мов навіжений. Але таки по-людськи не вміє стріляти. Нема то, ще як мати земляця: як лиш біда, сховає, заховає, схоронить чоловіка. В нас на Верховині, як вистрілить, як піде гомін по лісах, нетрах, як розіллється по плаю — здається, що всі гори валяться. Або як з такої „Берти” вистрілив... У-у-ух! Ой, добре стріляли наші в Карпатах. І кацапи добре стріляли... Смерека б їх втела... Видно кулі їм попсувались, бо аж ген на поля летять. А фрайтер як крикне: „Фаер”! то ми собі як не стрельнем: ба-бу-у-у-х, а машинки тра-та-та, та-та, а кацапи один за другим хляп на землю. Один — смерека б його втела — дійшов аж до дротів, але замотався й зів може зо сімдесять кульок. (Пригадує собі): Та я й забув за чим тут прийшов. (Підходить в сторону, де працює Павло з Левком. Кличе притишеним голосом): Пане четарю! Пане четарю!

IV. ЯВА.

Входять Гриць, Павло та Левко.

ПАВЛО: Що скажете, Парасин?

ГРИЦЬ (різко): Пане четарю, голошу слухняно, я хотів про щось запитати.

ПАВЛО: Скажіть, як-що буде в моїх силах, дістанете. Лиш вважайте, що в нас на все скупо... Зимно вам?

ГРИЦЬ: Голошу слухняно, небавом буде гарячо.

ПАВЛО: А що ж врешті, скажіть...

ГРИЦЬ: Я сказав би, та не знаю — чи можна.

ПАВЛО: Можете говорити зовсім щиро.

ГРИЦЬ (сідає): Я хотів спитати, пане четарю, про кілька справ. Айнс: цей поїзд, що їхав сьогодні рано з Києва через нашу стацію. В ньому ж їхали самі настоящі кацапчуки. А які зарозумілі! Я сам бачив, що деякі були озброєні: мали нагани, а деякі навіть „гвери”. Кожний — смерека б його втела — щось ховав під мантилею або за пазухою. Вони пішли до команди й казали, що доїдуть лиш до цього місця, де наші зірвали рейки, а далі підуть пішки. Тимчасом, чортові сини направили дорогу й поїхали далше. Я боюся пане четарю, що вони, — смерека б їх втела — пристануть до тієї червоної банди по другому боці й тоді ми будемо мати роботу, як вони впадуть нам на карки. Ой, наші січовики не пустили б їх, пане четарю, бігме не пустили б!

ПАВЛО (призадумується): Ваша правда. Я й сам про це думав. Зле сталося. Команда завинила, але її таки треба слухати.

ГРИЦЬ: Певно, що треба! Рихтик! І я кажу, що треба, бо як не будемо слухати, то буде балаган і нас виріжуть як — баранів.

ПАВЛО: Ви хотіли ще щось питати?

ГРИЦЬ: Пане четарю, я дістав дуже мало набоїв до мого „гвера”.

ПАВЛО: Скільки?

ГРИЦЬ: Сорок...

ПАВЛО: І я стільки дістав; ніодного більше. Всі одержали по сорок набоїв. Коли забракне — казали — можна буде зголоситися до вагону по новий запас. Чи ще щось?

ГРИЦЬ: Ні, пане четарю. То було цвайте і „лецте”. В мене все в порядку, тільки...

ПАВЛО: Що тільки?

ГРИЦЬ: Я сам не знаю. Щось те все не так, як було в Січовиків... А може я дурний, не знаю...

ПАВЛО: Одначе ми протиставимось ворогові й не пустимо його до столиці, хоч би яка була команда!

ГРИЦЬ: Не пустимо! Пане четарю, бігме не пустимо!

V. ЯВА.

Входять пор. Михайлик, Ігор, Володко.

ІГОР: Не пустимо, смерека б їх втела, пане четарю, голошу слухняно, що не пустимо!... Хіба...

ПАВЛО: Хиба, що згинемо тут усі, як один! Затямте одно: краща смерть від штика — чи ворожої кулі, ніж ганьба втечі. Наша чета не сміє поступити ніодного кроку взад. Пяній банді червоних наїздників протиставимо карність і посвяту для України!

VI. ЯВА.

До гурту підходить кількох стрільців.

1. СТРИЛЕЦЬ: Славно, четарю! Постоймо! Ні одного кроку взад, ніодного клаптика землі червоним! (*Гук вистрілу*).

ПАВЛО: Цей грюкіт додає мені якогось дивного завзяття! Я летів би зараз таки на ворожі штики, на ворога й розіграв би з ним смертний змаг. Здається, сьогодні буде наступ... ворожі стрільна чим-раз густіше й ближче падають. Я люблю боротьбу! Люблю змаг, небезпеку, гру, в якій можна програти — життя. Це не так — для самої боротьби, а для Неї — України. Чи бачите, яка Вона здоптана, обідрана, позбавлена цієї сили й краси, якою пишалася давніше. Нехай образ обідраної, оплюгавленої Матері пхає нас усіх до боротьби! За Її славу, силу, і красу!

СТРИЛЬЦІ й ЮНАКИ: Славно! Славно!

2. СТРИЛЕЦЬ: Ми не дозволимо, пліндрувати Її московським бандам!

ВСІ: Не дозволимо! Не дозволимо!

ПОР. МИХАЙЛИК: Лиш сили наші слабі — хлопці. Хто зна — чи при найбільшому завзятті встоїмось. Ось якраз вернув я з розвідки й приніс свіжі відомості про стан ворожих сил.

ГОЛОСИ: Що нового? Скажіть, пане поручнику!

ПОР. МИХАЙЛИК: Разом з цим московським полком, що його сьогодні рано перепустили — я перебрався аж до табору. Там довідався я, що в Бахмачі об'єднались всі большевицькі сили так, що сьогодні маємо проти себе біля чотирьох тисяч ворогів. Проти наших шістьсот юнаків — це сила рішучо завелика. Рушниці поржавіли і лише по сорок набоїв...

ЛЕВКО: А триста спартанців здержувало в Термопілях цілу армію Ксеркса.

ВЛОДКО: Але й Ефіяльт найшовся між ними.

ПАВЛО: Та між нами він не знайдеться! А ворогові дамо належну відправу!

1. СТІЛЕЦЬ: На кулаки з ними підемо!

2. СТІЛЕЦЬ: Не треба кулаків; штики нам лишаться.

ПАВЛО: Пане поручнику! Ви кажете, що нас мало. Це правда... Але в наших жилах пливе кров наших князів завоювників і великих синів Запоріжжя. Це саме почуття чести, що вело до бою наших дідів — каже й нам сьогодні захищати Київ від цієї дикої орди. Якщо вона перейде по-мимо нас, степами України полетить плач матерей та стогін поневоленого народу. Ми до цього не допустимо! Ми станемо муром залізної волі й завзяття, і ворог не дійде до Києва!

ВСІ: Не дійде! Не дійде!

ПОР. МИХАЙЛИК: Коли б багато таких було завзятців, ми не боронили б Києва під його мурами, а стрінули б ворога в його країні й погнали б ген — аж у холодну Москву! (До себе): Біда лиш, що команді бракує завзяття, яке мають ці безвусі вояки...*(Падає раз-по-раз кілька сильних вистрілів. Поручник подається хильцем в сторону стаціонарного будинку, стрільці в противну сторону).*

VII. ЯВА.

ГРИЦЬ: Ой, смерека б їх втела... Знов бють. І то вже чисто як в нас, в Карпатах. Як раз Москаль вимацав в долині нашу фантерію, як не почне бити!... Справжнє пекло... Носа не було мож показати. „Фельдфебель” крикнув: „Нідер”! *(Близько вибухає стрільно. Грицько приляг до землі)*: Ой, смерека ж би тебе...

VIII. ЯВА.

Вбігає Омельченко.

ОМЕЛЬЧЕНКО *(вбігає)*: Всі готові! Ворог іде до наступу! *(Перебігає землянками на другу сторону)*.

IX. ЯВА.

ПАВЛО: Всі на місця! Кріси в поготівлі! Міряти добре, бо набоїв обмаль! Не стріляти, аж дам приказ!

ЛЕВКО (дрижачим голосом): Павле, я не вмію добре стріляти.

ПАВЛО: Нічого. Зараз будемо вчитися, пожди лиш хвилину (підсувається до нього): Притисни сильно приклад до рамени. Ось так. Сильно! Зараз будеш вміти стріляти (раз-по-раз вистріли).

ЛЕВКО: Павле! Дивись! Аж три лави матросів!... Які чорні... дикі... Дивись... Стріляймо!

ПАВЛО: Зараз... Ще, ні... (Хвилина тиші. Стрільна раз-у-раз розриваються): Стріляй! (Стріляють).

ЛЕВКО: Впали! Дивись! Знов встали... Чим раз ближче. (Обопільна стрілянина): Подай набоїв!

ІГОР: Нема набоїв! Влодко! Подай набоїв!

ВЛОДКО: Не маю... Всі вистріляв!

ПАВЛО: Біжи до стації! Там дістанеш.

ВЛОДКО (біжить хильцем до стаційного будинку; чути свист паровозу, один, другий, третій, по хвилині вертаєсь Влодко): Зрада! Зрада! Команда забрала поїзд і втікла до Києва!

ГРИЦЬ: Ой, смерека б їх...

ПАВЛО: Але ми не втічемо! Зо штиками на них!

ГРИЦЬ: От, то розумію!

ЛЕВКО: Павле... дивись... вже близько... матроси! (Виривається нагору, біжить за сцену, прочі за ним. Гриць скривається в землянці. За сценою помішані оклики: Слава! Урр—aaa!).

ПАВЛО (різко за сценою): Вмірай! Це за Левка! (Через сцену перебігає з криком: урааа! кілька матросів та знижують по противній стороні. За сценою стріли й гомін боротьби).

Х. ЯВА.

Входить Щенков.

ЩЕНКОВ (входить, не за примітивши Гриця): М-м-да, канечно, розбиві хахлів. Самі мальчікі, але як тури воюють. (Втирає кров з лица): Атчаянний народ! (йде в сторону стац. будинку).

ГРИЦЬ (вскакує з укриття, кидається на Щенкова, звалює його на землю й дусить за горло): Але ж попав я на

тебе, смерека б тебе втела! Пізнав мене?... „Копейок” вже не хочу, чортів сину. Місто них тебе вишло там, де тобі люципер місце приготував... Не хочеш?

ЩЕНКОВ (*харчить*): Пощади, товарищ! Жена... ребята...

ГРИЦЬ: А ти „товарищ” багато пощадив? — смерека б тебе втела... (*Дусить дальше. Щенков харчить. Вмирає. Гриць з крісом в руках кидається на окопи*). Слава а—а—а (*поцілений кулею кричить дико*): а—а—а—а! (*Падає. Входить большевицький старшина, побачивши Грицька, тручає його ногою*): „Бандіт!” (*Опісля входить до стаційного будинку*).

ХІ. ЯВА.

Входить Павло.

ПАВЛО: (*несе на плечах Левка, кладе його на барлозі, шукає рани. Стріли рідшають*): Ранений... Ворожий штик прошив груди... Ще одна рана... (*вливає до уст дещо горілки*): Левко... скажи щось... живеш?

ЛЕВКО (*виснаженим голосом*): Чому це так?... Чому не побачу моїх найдорожчих? Мамусі... Христі... Чому?... (*Оживлено*): Ми здержали наїздника, правда — Павле.... Пече!... а—а—х! Павле, рятуй! А—а—а—х! Мамусе... Україно... (*Вмирає*).

ПАВЛО: Відійшов... Може й краще, що відійшов. Товариші погинули. Все пропало... Немов у казці... Нарід пробудився, двигнувся, але встати не посмів: він боявся, щоб люди зле про нього не заговорили. Врешті встав... Але вікова неволя підтяла його сили й він хитається. — Не встоїть. Юні руки поміч дати хотіли та не змогли... Заломились... (*Гладить голову Левка*): Спи, так краще, чим глядіти на горе рідного народу. Я присягаю тобі, що помщу твою смерть! Клянусь тобі, що помщу! (*Чути дзвінок телефону. Павло зривається й стоїть з крісом напроти дверей*): Голос большевицького старшини зі стаційного будинку): Галло! Галло! Хто говорить? Тут Крути... Командір Муравйов?... Да... Да... по бою... Всьо харашо, ми наступали в другій годині. Всіх вирезали, не хателі здаваться. Еті мальчікі вирезали нам триста найлучших матросов балтійскаво флота. А с пленніми што? Разстрелять? Да, да, таварищ командір. Київ наш! Союз Советських Республік только

адін — неадменно. Ха!.. Ха!.. Ха!.. (Регочеться по дiявольськи).

ХІІ. ЯВА.

Входить большевицький старшина.

СТАРШИНА (*входить, сміючись, а побачивши наставлений кріс Павла — став*).

ПАВЛО (*різко*): Руки вгору! (*старшина підносить руки вгору*): Той сміється добре, хто останній сміється. Ха! Ха! Ха! (*стріляє — старшина падає*): Не завоюєш кате України! Хоч би і впали мiліони жертв! — Не завоюєш!...

ЗАСЛОНА.

КІНЕЦЬ ІІІ-ої ДІІ.

Ж И В И Й П О М Я Н И К

ОСОБИ:

ТАРАС КРИЦЯ (ЮНАК)
СВЯТОСЛАВ ЗАВОЙОВНИК
ГЕТЬМАН ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ
НЕЗНАНИЙ ЗПІД КРУТІВ
ГНІВ НАРОДУ (СТАРЕЦЬ)

Гурт юнаків, що прийшов до „Живого Помяника” шукати сили духа. Сцена: Печера обросла мохом та повоєм. На долівці каміння. В печері сплять похилені: Святослав, Богдан, Незнаний, за ними стоїть сивобородий старець, Гнів Народу.

ТАРАС (входить з гуртом юнаків): Будь поздоровлений, старче божий!

СТАРЕЦЬ: Витаю тебе, юначе в цих старих теремах. Чого шукаєте тут?

ТАРАС: Бажання праці для нашого народу каже нам шукати Живого Помяника. Ми й шукаємо, та не знаємо — чи ми на добрій дорозі...

СТАРЕЦЬ: Ви на добрій дорозі, юнаки. Ви найшли Живий Помяник. Тут дрімає приспана слава Великих Днів.

ТАРАС: А тебе, як звуть — старче?

СТАРЕЦЬ: Я — Гнів Народу, що побував з ним протягом усіх часів, що казав йому творити чини гідні його великого післанництва. Це я казав панувати йому, поставленому на грані двох світів — над кволими й неспосібними до життя. Це я гонив із степів України дикі, половецькі орди. Я посилав княжих дружинників добувати слави ген — у пишній Візантії та прибивав на її мурах княжі щити. Це я посилав у далекі землі добувати слави великого лицаря, Святослава...

СВЯТОСЛАВ (*пробуджується*): Чому будиш мене, старче? Може ворог вдерся до цих святих теремів?...

СТАРЕЦЬ: Будь спокійний, Великий Завойовнику. До Живого Помяника ворог не дійде ніколи! Це сини України прийшли до Живого Помяника... (*до юнаків*): Пощо прийшли ви сюди, юнаки?

ТАРАС: Ідея прислала нас до Живого Помяника набрати сил до боротьби з ворогами України.

СТАРЕЦЬ: Чи чуєш Великий Завойовнику?

СВЯТОСЛАВ: Чую й радію, що прийшли спадкоємці боротьби за славу тризуба. (*До юнаків*): Будьте відважні! Хай в серці вашому не буде боязни перед ворогом, а меч ваш хай вирішить те, чого миром вирішити не можете. Нехай думка ваша буде смілива, як ваші серця. Згадайте часи, коли не було меж ні для думки — ні чину. Тоді лунала слава по всіх землях. Для слави України нічого не жалуйте, бо вона гідна великої жертви. (*Подає шолом Тарасові*): Візьми цей шолом. Нехай буйна, юнацька голова носить його по безмежних просторах України. Пийте ним воду з Сяну і з Дону.

СТАРЕЦЬ: Та не осоромте!

ЮНАКИ: Не осоромимо!

СТАРЕЦЬ: Велику славу княжого імени приспали коромоли. Померкла слава князів, а над Україною запанував ворог. І мене приспали свари князів, але з цього мертвецького сну збудив мене великий гетьман — Богдан...

БОГДАН (*пробуджується*): Чому будиш мене, старче? Може ворог вдерся до цих святих теремів...

СТАРЕЦЬ: Будь спокійний, Великий Гетьмане. Живого Помяника не рушить ворог. Юнацтво України прийшло до Живого Помяника набрати сил до боротьби з ворогами України.

БОГДАН: Видно ще не вмерла слава України, козацька слава... Видно понесеться з буйним вітром вереск побіджених супостатів. (*По хвилині*): Будьте сильні й могуті... Не даруйте ворогові кривд України-Матері. Згадайте гетьманську славу... Згадайте великих гетьманів, що з товариством по степу гуляли, Україні слави добували, самі ж за неї кров проливали. (*Подає шаблю Тарасові*): Візьми

ії. Це козацька шабля. Нехай пригадає вам колишню славу Великих Днів. Вона позублена на головах ворогів України і пам'ятає, як бистрі чайки порили сині хвилі Славутиці, як ревів скажений Ненаситець, як пінився й бісився. Вона пам'ятає Жовті Води й Конотоп. *(Тарас приймає шаблю та цілує її)*.

СТАРЕЦЬ: Та не осоромте!

ЮНАКИ: Не осоромимо! Ніколи!

СТАРЕЦЬ: Ворог був сильний. Він знищив славу гетьманів, на козацьких кістках Петроград будував, край обернув в руїну та мене не приспав... Я дав своєму народові пророків, що пригадували йому колишню славу й вони наказували йому вернутися з Вавилону духа та творити Нове Життя. І коли загорів пожежою цілий світ — він встав. За його ідею боролися всі: старі й молоді; ті, що їх імена гомоніли по цілій Україні й ті, що їх ніхто не знав... Незнані...

НЕЗНАНИЙ *(пробуджується)*: ...

СТАРЕЦЬ: Будь спокійний, Незнаний нікому — юначе. Це юнацтво України прийшло шукати сили духа до боротьби за волю рідного народу.

НЕЗНАНИЙ *(дивиться на юнаків і нічого не говорить)*.

ТАРАС: Його лице зоране ранами... Розбурхане волосся... Він нічого не говорить... Хто він, старче?...

СТАРЕЦЬ: Він Незнаний, але зятяте: він безсмертний! Коли шістьтисяч орди йшло на Київ і кровожадний москвин руйнував Україну, не було кому столиці боронити. Їх триста пішло в поле зустрічати ворога. Їхні Ефіяльти втікли від них, але вони дали себе спалити на жертівнику Ідеї. Щоб не розійшлась слава так великого чину — тим, що їх зловили — вирізали язиками...

ЮНАКИ: А-а-а-х!

СТАРЕЦЬ: Незнаний нікому, юначе! Що жертвуєш спадкоємцям боротьби за славу Володимирового Знамени?

НЕЗНАНИЙ *(подає Тарасові завинену в хустину грудку землі зіпід Крутів)*.

СТАРЕЦЬ *(до Тараса)*: Чи знаєш, що це?

ТАРАС *(розвиває хустину)*: Знаю... Це земля зіпід Крутів, полита кров'ю трьохсот лицарів...

СТАРЕЦЬ: Не осоромите? Кляніться!

ЮНАКИ: Не осоромимо! Клянемось!

КІНЕЦЬ.

ТЕАТРАЛЬНА БІБЛІОТЕКА „УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ“

видало досі такі пєси:

	зл.
А. Вартовий: У сумерках віків (істор. драма на 5 дій)	2.40
В. Лопушанський: Садок вишневий (пєса на 1 дію)	1.20
В. Лопушанський: В кріпацькій тьмі (пєса на 2 дії)	1.50
М. Мирославич: Крути (істор. драма на 3 дії з додатком — інсценізацією „Живий Помяник“)	1.80
Я. Косовський: Все для Батьківщини (пєса на 3 дії з часів збройної боротьби України з Московією)	1.80

В-ВО „УКРАЇНЬКА КУЛЬТУРА“ КРИМ ПЄС, ВИДАЛО ПОВІСТИ Й ОПОВІДАНИЯ:

Р. Антонович: Бурлацьким шляхом	1.60
Ю. Горліс-Горський: Аве диктатор	0.30
Ф. Дудко: Великий Гетьман (іст. роман)	5.80

ТРИПТИХИ:

Три українські письменники (Шевченко, Франко, Федькович)	0.40
Три українські письменники (Шевченко, Франко, Шашкевич)	0.40
Три українські володарі (Хмельницький, Володимир Великий, Мазепа)	0.40
Три українські володарі (Святослав Завойовник-Хоробрий, Ярослав Мудрий, Ярослав Осмомисл)	0.40
Три українські вожди (Петлюра, Павленко, Вітовський)	0.40
Слава не поляже	0.25
Засвістали козаченьки	0.25
Князь Роман виганяє наїзників з України	0.25
Запорожці на Чорному морю	0.25
Полковник Богун	0.25
Бій на Маківці	0.25
Запорожці пишуть лист до султана	0.25

КАРТКИ:

Шевченко, Франко, Мазепа, Хмельницький, Бій під Крутами і інші по	0.10
---	------

Замовляти:

В-ВО „УКРАЇНЬКА КУЛЬТУРА“ ЛЬВІВ, ДОМІНІКАНЬСКА 11. П. п.
Конто П. К. О. 505.507, конто розрахункового пер. 166., ч. тел. 111-81.

0,96 (1986)

3938

РЛ

У

ТЕАТРАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ
під редакцією А. Чорпіти
V ВИПУСК.

М. МИРОСЛАВИЧ.

К Р У Т И

ІСТОРИЧНА ДРАМА НА 3 ДІ

i

ЖИВИЙ ПОМЯНИК

апотеоза Крутянського Чину.

ЛЬВІВ

1938.

ВИДАВНИЦТВО „УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА”.